

MIRCEA ELIADE IN ITALY**MIRCEA ELIADE EN ITALIE****MIRCEA ELIADE ÎN ITALIA****Viviana MILIVOIEVICI**

Academia Română – Filiala Timișoara, Institutul de Studii Banatice „Titu Maiorescu”

viviana.poclid@yahoo.com**Abstract**

The first journey of the young Mircea Eliade in Italy takes place in the year 1927, in the period March – April. Since then there are the first works of art – journey notes and impressions – published in their great majority in the quotidian „Cuvântul” of Nae Ionescu. In total there are eleven articles published here, a 12th appearing in the „Universul literar”.

These articles emphasize portraits of some Italian writers, such as: Giovanni Papini, Ernesto Buonaiuti, Raffaella Petazzoni, Vittorio Macchioro, Alfredo Panzini, Giovanni Gentile, Giovanni Vailati, but also evocations of some picturesque spaces virtuously astounded in journey notes and impressions.

Résumé

Le premier voyage du jeune Mircea Eliade en Italie a eu lieu en 1927, au cours de mars à avril. De cette période datent les premiers articles – notes et impressions de voyage – qui sont publiés surtout dans le magazine „Cuvântul”, conduit par Nae Ionescu. Au total, il y a onze articles publiés ici, le douzième apparaissant dans „Universul literar”.

Ces articles mettent en lumière des portraits d'écrivains italiens, tels que: Giovanni Papini, Ernesto Buonaiuti, Raffaella Petazzoni, Vittorio Macchioro, Alfredo Panzini, Giovanni Gentile, Giovanni Vailati et d'évocations pittoresques des espaces habilement capturés dans les notes de voyage et d'impressions.

Rezumat

Prima călătorie a tânărului Mircea Eliade în Italia se petrece în anul 1927, în perioada martie – aprilie. De atunci datează primele articole – note de drum și impresii de călătorie – publicate în marea lor majoritate la cotidianul „Cuvântul” al lui Nae Ionescu. În total sunt unsprezece articole publicate aici, un al doisprezecelea apărând în „Universul literar”.

Aceste articole evidențiază portrete ale unor scriitori italieni, precum: Giovanni Papini, Ernesto Buonaiuti, Raffaella Petazzoni, Vittorio Macchioro, Alfredo Panzini, Giovanni Gentile, Giovanni Vailati, dar și evocări ale unor spații pitorești surprinse cu măiestrie în note și impresii de călătorie.

Key words: *portraits, evocations, spirituality, culture, travels***Mots-clés:** *portraits, évocations, spiritualité, culture, voyages***Cuvinte cheie:** *portrete, evocări, spiritualitate, cultură, călătorii*

1. Introducere

Prima călătorie a tânărului Mircea Eliade în Italia¹ (HANDOCA, 2002, 23) se petrece în anul 1927, în perioada martie – aprilie. De atunci datează primele articole – note de drum și impresii de călătorie – publicate în marea lor majoritate la cotidianul „Cuvântul” al lui Nae Ionescu. În total sunt unsprezece articole publicate aici, un al doisprezecelea apărând în „Universul literar”. Toate aceste articole au fost adunate de exegetul operei eliadești, Mircea Handoca, în volumul *Jurnal de vacanță* (ELIADE, 1995). „Prin conținutul lor, aceste articole erau destul de variate: unele erau (în totalitate sau în parte) note de călătorie și impresii, unele interviuri, unele «exposé»-uri și unul era un articol care pleda pentru stabilirea unei librării românești în Roma” (RICKETTS, 2004, 172).

2. Spiritualitatea italiană.

Evocări, portrete, note, impresii

Mircea Eliade a dedicat spiritualității italiene peste o sută de articole², publicate în presa culturală românească interbelică.

¹ „Italia a fost pentru Mircea Eliade – din adolescență până la senectute – un adevărat Eldorado”, afirmă exegetul operei lui Eliade, Mircea Handoca.

² Din seria articolelor de Mircea Eliade, dedicate călătoriei și șederii sale în Italia, amintim următoarele: *453 scrisori de dragoste de Giovanni Papini*, în „Știu-tot”, an I, 1925, octombrie, nr. 12, pp. 9-10; *Giovanni Papini*, în „Foaia tinerimii”, 1925, aprilie 15, nr. 8, pp. 118-120; *Giovanni Papini. Douăzeci și trei de cărți*, în „Cuvântul”, an III, 1926, decembrie 22, nr. 643, p. 1; *De vorbă cu Giovanni Papini*, în „Universul literar”, 1927, mai 7, nr. 19, pp. 291-292; *Dante vivo*, în „Cuvântul”, 25 iunie 1933; *O nouă viață a lui Gian Falco* (pseudonimul lui Giovanni Papini), în „Vreamea”, 2 septembrie 1934; *La pietra infernale*, în „Vreamea”, 26 mai 1935; *Animale Politico*, în „Vreamea”, 1 septembrie 1935; *Papini, istoric al literaturii italiene* (studiu de sinteză), în „Revista Fundațiilor Regale”, nr. 10, octombrie 1937; *Italia lui Giovanni Papini* (studiu de sinteză), în „Universul literar”, 20 ianuarie 1940; *Comentarii italiene* (studiu de sinteză), în Revista Fundațiilor Regale”, nr. 7, iulie 1940; *Descubrimientos espirituales*, în „Îndreptar”, mai 1952, p. 1, reprodus în volumul *Împotriva deznădejzii. Publicistica exilului*, ediție îngrijită de Mircea Handoca, cu o prefață de Monica Spiridon, București, Editura Humanitas, 1992; *Religia în viața spiritului*, în „Est-Vest”, 1927, nr. 1, p. 28; *Portrete italiene: Ernesto Buonaiuti*, în „Cuvântul”, an III, 1927, nr. 670, ianuarie 28, p. 1; *La vision chrétienne d'Ernesto Buonaiuti*, în „Logos”, an I, 1928, nr. 2, pp. 283-292; *La Ernesto Buonaiuti*, în „Cuvântul”, an IV, 1928, mai 29, nr. 1112, p. 1; *Ernesto Buonaiuti*, în „Sânzana”, an I, 1938, ianuarie 8, nr. 13, p. 3; *Un catolic excomunicat*, în „Vreamea”, an XI, 1938, mai 8, nr. 356, p. 8; *Taoismul – pe marginea cărții lui Tucci*, în „Orizontul”, 1926, octombrie 21, nr. 43, p. 506; *Giuseppe Tucci*, în „History of Religions”, an XXIV, 1984, noiembrie, nr. 2, pp. 157-159; *Raffaele Petazzoni*, în „Foaia tinerimii”, an X, 1926, mai, nr. 9, p. 123; *O carte despre Dumnezeu*, în „Adevărul literar și artistic”, an VIII, 1929, august 7, nr. 348, p. 7; articole reproduse în volumul *Itinerariu spiritual. Scrieri de tinerețe, 1927*, îngrijirea ediției și note de Mircea Handoca, București, Editura Humanitas, 2003; *Mistica lui Papini*, în „Cuvântul”, an III, nr. 661, 16 ianuarie 1927, pp. 1-2; *Ultima carte a lui Gentile*, în „Cuvântul”, an III, nr. 697, 28 februarie 1927, p. 2; *Reviste italiene*, în „Cuvântul”, an III, nr. 699, 3 martie 1927, p. 2; *Portrete italiene: Alfredo Panzini*, în „Cuvântul”, an III, nr. 722, 30 martie 1927, pp. 1-2; *Jurnal florentin*, în „Cuvântul”, an III, nr. 754, 8 mai 1927, p. 1; *Pentru o bibliotecă*, în „Cuvântul”, an III, nr. 761, 18 mai 1927, p. 1; *Roma lui Panzini*, în „Cuvântul”, an III, nr. 762, 19 mai 1927, pp. 1-2; *Studentii „români” la Pisa*, în „Cuvântul”, an III, nr. 764, 21 mai 1927, p. 2; *Pretexte. Giovanni Vailati*, în „Cuvântul”, an III, nr. 773, 1 iunie 1927, pp. 1-2; *Note de drum. Napoli*, în „Cuvântul”, an III, nr. 778, 8 iunie 1927, p. 1; *Note de drum. Vezuviu-Pompei*, în „Cuvântul”, an III, nr. 782, 12 iunie 1927, p. 1; *Arturo Farinelli sau „de eruditio”*, în „Universul literar”, nr. 25, 19 iunie 1927, pp. 390-391; *Vești și comentarii din Italia*, în „Cuvântul”, an III, nr. 814, 20 iunie 1927, p. 2; articole reproduse în volumul *Virilitate și asceză. Scrieri de tinerețe, 1928*, ediția menționată: *Reportaje. Pe via Garibaldi*, în „Cuvântul”, an IV, nr. 1068, 12 aprilie 1928, pp. 1-2; *Tarvisio – Veneția*, în „Cuvântul”, an IV, nr. 1082, 29 aprilie 1928, p. 2; *Știri despre noi în Italia*, în „Cuvântul”, an IV, nr. 1084, 1 mai 1928, p. 2; *La Tivoli cu erudiții*, în „Cuvântul”, an IV, nr. 1091, 8 mai 1928, p. 1; *Linii și culori romane I și II*, în „Cuvântul”, an IV, nr. 1092, 9 mai 1928 și nr. 1095, 12 mai 1928; *Contribuțiile românilor la Congresul de Studii Romane*, în „Cuvântul”, an IV, nr. 1098, 15 mai 1928, p. 2; *Leonardo*, în „Cuvântul”, an IV, nr. 1099, 22 mai 1928, pp. 1-2; *Reportaje. De vorbă cu Giovanni Gentile*, în „Cuvântul”, an IV, nr. 1100, 27 mai 1928, pp. 1-2; *Reportaje. Sta regina a Napoli*, în „Cuvântul”, an IV, nr. 1100, 27 mai 1928, pp. 1-2; *Literatura română în Italia*, în „Cuvântul”, an IV, nr. 1118, 1 iunie 1928, p. 2; *Archeion*, în „Cuvântul”, an IV, nr. 1119, 5 iunie 1928, p. 2; *Ricerche Religiose*, în „Cuvântul”, an IV, nr. 1142, 28 iunie 1928, p. 2; *Oameni din cărți. Prodigioasa existență a lui Antonio Magliabecchi*, în „Cuvântul”, an IV, nr. 1225, 8 mai 1928, pp. 1-2; iar în volumul *Insula lui Euthanasius*, București, Editura Humanitas, 1993, sunt reproduse studiile de sinteză: *Despre Italo Svevo*, „D'Annunzio necunoscut”, *D'Annunzio postum*, *Gioacchino da Fiore*.

Pe întreaga durată a excursiei vizitează principalele orașe și monumente arhitecturale, scrie în articolele sale despre toate acestea, dar și despre cadrul natural, cu oamenii și obiceiurile locului. Vizitează Veneția (ELIADE, 1984, 81-90; ELIADE, 2003, 151-159) unde e impresionat de peisaj, „...Veneția e aproape. Marea ne înconjoară din toate părțile. Valuri tulburi, galbene. Zărim cele dintâi clădiri întunecate” (ELIADE, 223, 152). „Îmi cercetez impresiile cu o dureroasă grijă. Mă silesc să-mi acidulez spiritul critic. Nu vreau să fiu emoționat de ilustrate, de reminiscențe livrești, de romantism. Mi-e teamă de luminile noi pe care cetatea mi le va răspândi în suflet. Am senzația că mă pierd și că mă regăsesc. Dar acum sunt altul. Tristețe, zâmbete, nesfârșită durere, extaz. Iar lumea se scurge pe străzi, spre Piazza San Marco. Și nimeni nu pare emoționat. Sufletele lor sunt libere și plutesc prinse în viață. Dar sufletul meu suferă în fiecare colț, la fiecare biserică în fața căreia copiii se joacă gălăgioși” (ELIADE, 2003, 153).

Printre alte orașe, cărora Mircea Eliade le dedică articole, se numără: Florența (ELIADE, 1984, 90-95; ELIADE, 2003, 167-181), Roma antică, Napoli (ELIADE, 2003, 199-203), Pompei, Vezuviu (ELIADE, 1984, 104-108; ELIADE, 2003, 203-205), Ravenna, unde vizitează mausoleul lui Dante.

Pentru întreaga Italie, Mircea Eliade a manifestat o atracție specială și un viu interes, datorită lecturilor operelor unor importanți scriitori italieni precum: Giovanni Papini, Ernesto Buonaiuti, Raffaele Petazzoni, Alfredo Panzini, Vittorio Macchioro, Giovanni Gentile, Giovanni Vailati etc.

2.1. Giovanni Papini

La 27 aprilie 1927, la Florența, are loc întâlnirea dintre Mircea Eliade și idolul adolescenței sale, Giovanni Papini. Discuția dintre cei doi, ce are loc în casa lui Papini, din Via Giambattista Vico, numărul 3, este consemnată într-un articol (ELIADE, 1984, 95-99; ELIADE, 2003, 163-167) apărut în „Universul literar”. Interviuul dintre Mircea Eliade și Giovanni Papini s-a desfășurat într-o atmosferă caldă și primitoare, iar publicarea acestuia în presă a stârnit critici și controverse. Mac Linscott Ricketts consemnează următoarele: „Publicarea acestui interviu, împreună cu o fotografie și un autograf pe care Papini i le-a dat, l-au transformat pe Eliade în ținta invidiilor mai multor jurnaliști bucureșteni. Eliade inițiasse corespondența³ cu Papini cu puțin timp înainte, când i-a trimis copia a trei coloane din «Cuvântul» în care a scris despre el. El a menționat în *Memorii* cât a fost de emoționat când a primit un răspuns de la faimosul italian” (RICKETTS, 2004, 175). Tot în *Memorii*, Mircea Eliade notează despre emoția dar și „dezamăgirea” acestei prime întâlniri cu Giovanni Papini: „Doriseam atât de mult această întâlnire, visasem la ea de când ștusem că voi ajunge la Florența, încât, într-un anumit fel, m-a dezamăgit, – deși mi-era peste putință să spun de ce. Poate pentru că îmi văzusem visul cu ochii. Nu puteam spune că mă așteptam la altceva. Papini era exact așa cum mi-l închipuisem și mă primise mai amical decât îmi îngăduisem vreodată să sper. Dar când am ieșit din casa lui nu-mi venea nici să chiui de bucurie, nici să plâng de emoție. Dacă cineva mi-ar fi spus asta cu câțiva ani mai înainte, când descoperisem *Un om sfârșit*, nu l-aș fi putut crede” (ELIADE, 1991, 135).

Mircea Eliade notează primele impresii la vederea idolului său, conturându-i portretul: „*Giovanni Papini nu e atât de urât pe cât se crede.* (s.a.) E înalt, zvelt, cu ochi vioi și cearcăne negre de prea multe lecturi” (ELIADE, 2003, 163). Urmează apoi discuții privitoare la cărțile lui Giovanni Papini (*Un om sfârșit*, *Omul renăscut*, *Adam*, *Dicționarul omului sălbatic* etc.) și la misticism. O definiție a misticismului apare în concepția lui Papini ca fiind o experiență mistică ce are puterea de a-l transforma pe om în Dumnezeu. „La început – spune acesta – a fost un dualism intransigent: Dumnezeu-om. Prin Crist, s-a încercat o colaborare între cele două principii, cu scopul de a mântui pe om, de a-l transforma în Dumnezeu, dar venirea lui Crist a rămas fără rezultat. Oamenii nu și-au îndepărtat bestia. Singura nădejde e de a face să renască Crist în noi, de a deveni noi Dumnezeu. Dar lucrul acesta e atât de greu...” (ELIADE, 2003, 165-166).

Convertirea lui Giovanni Papini la catolicism și la misticism s-a petrecut după o îndelungată perioadă de oboseală spirituală și trupească, dar și de deznădejde: „oboseala îi potolea ritmul

³ Scrisoarea a fost publicată de Mircea Handoca în „Revista de istorie și teorie literară”, iulie-septembrie 1985, p. 136.

sălbatic al vieții și al gândurilor. Și el suferea simțindu-și sufletul gol și mintea întunecată de atâtea lucruri inutile și netrebnice” (ELIADE, 2003, 33). Această oboseală era permanentă datorită unei vieți tumultuoase, trepidante și febrile. Toate acestea până în momentul descoperirii credinței în Dumnezeu. Până la accesarea la această nouă treaptă – regăsirea credinței – omul era mereu „obosit și dezgustat”.

Căuta „un adevăr în care să-și găsească alinarea și care să-i lumineze cu lumină nouă calea. O dogmă în care să creadă. O credință” (ELIADE, 2003, 33). Adevărata credință o găsește în Dumnezeu prin Biserică, prin smerenie și pocăință.

După această perioadă îndelungată de deznădejde „Papini s-a dăruit lui Crist trup și suflet. Și nu s-a dăruit numai Lui, ci și Bisericii Sale Apostolice și veșnice – catolicismul” (ELIADE, 2003, 33).

Acest fapt presupune făurirea pentru sine a unei credințe și conștiințe creștine, oglindite în majoritatea operelor sale capitale precum: *Storia de Cristo* (1921), *Dizionario dell'omo salvatico* (1923), *Pane e Vino* (1926), *Adamo* (Rapporto sugli Uomini), *La seconda nascita* (Confessioni), *Gli operai della vigna* (Saggi su S. Francesco, Iacopone da Todi, De Maistre, Manzoni etc.).

În operele sale dominate de catolicism sunt prezente mereu atitudinile mistice: „*patima* cerebrală; fanatismul cu care-și răspânda și-și apăra doctrinele; intransigența categorică, siguranța și elanul cu care-și afirma subiectivismul; polemicile mâniate, crunte, spumegânde; vocabularul înfierbântat și însângerat – toate acestea lasau să se întrevadă esența mistică și pocăirea finală” (ELIADE, 2003, 33-34).

Sunt pagini scrise în pura tradiție catolică italiană: „Papini aparține tradiției începute cu Sf. Francisc, continuată cu Iacopone da Todi, Angela da Foligno, Bianca da Siena, Santa Caterina și San Bernardino da Siena, ajunsă prin Santa Maria Maddalena de Pazzi până la Rosmini și Manzoni. O mistică – nu trepidantă și tulburată de îndoieli, ci liniștită de vecinătatea și făgăduielile Domnului. O linște care dovedește certitudinea și care iluminează, divină, impresionantă, fermecătoare” (ELIADE, 2003, 33-34).

Adevărata mistică a lui Giovanni Papini se întrevede în opera sa *Pane e Vino*. În timp ce *Storia di Cristo* „nu e o carte de mistică pură. E îmbâcsită de reminiscențe raționaliste, de istorism și elanuri polemice” (ELIADE, 2003, 34-35).

În creștinism, Giovanni Papini a căutat alinare și stabilitate sufletească, găsind autoritatea și disciplina Bisericii Catolice Romane, „o disciplină sinceră și conștientă. O disciplină care fecundează spiritul, deschide noi și largi viziuni, orientează just, organizează și realizează prefacerea bestiei în Om, propovăduită de Crist” (ELIADE, 2003, 35). Dar lumea reală nu e disciplinată, iar Papini e dezgustat de ea, fiindcă „încarnează cea mai abjectă formă a triumfului valorilor materiale asupra celor spirituale, a bestiei asupra Omului; mașinism, democrație, ruină morală, degenerescență, exaltarea imbecilă a scientismului și a tehnicii” (ELIADE, 2003, 35). Iată că știința și tehnica au început să acapareze toate structurile umanului, dovedindu-și din ce în ce mai mult superioritatea.

Opera sa – *Dicționarul omului sălbatic* – cuprinde numeroase „pagini profetice, triviale, inspirate, dezgustătoare, obsedante. Grăunte de aur și lături. Lături pentru floarea contemporană”. Paginile clocotesc de ură la adresa societății acelei vremi, la adresa unor „snobi caraghioși [...] îndobitociți, strâmți la minte, perfizi și iremediabil înfundați în mālul bălții mediocrității” (ELIADE, 2003, 36). Această carte a stârnit vii polemici în epocă, nefiind bine primită nici de public, nici de presă și nici de Biserică. Apoi a apărut *Pane e Vino*, și totul s-a schimbat, „iubire, tăcere, fericire” (ELIADE, 2003, 36).

Ceea ce l-a impresionat profund pe Mircea Eliade în casa scriitorului italian a fost vastitatea bibliotecii sale: „e o sală asemenea celor din bibliotecile publice. Rafturi se întind până în plafon. O masă mare, lungă, la mijloc. Într-un colț, scara. Așteptând, îmi arunc ochii printre cărți. Mă copleșesc titluri, mă destramă din toate părțile volume și broșuri ispititoare. La raftul pe care îl privesc stau înghesuie tomuri de Loisy, traduceri biblice ale lui Luzzi, monografiile financiare, o întreagă colecție de sfinți italieni și manuale asupra Noului Testament. Îmi amintesc, fără voie,

copilăria tristă a lui Giovanni Papini și adolescența chinuită de dorul cărților. Îmi amintesc sărăcia cruntă care-l împiedica să-și cumpere cărți. Fiecare volum pe care îl stăpânea îl desfăta cu desfătarea amară și adorabilă a bibliofililor” (HANDOCA, 1992, 37). Rândurile lui Mircea Eliade emană sensibilitate și emoție vădită la vederea unei asemenea imense biblioteci.

2.2. Ernesto Buonaiuti

La fel se întâmplă și în cazul vizitei lui Mircea Eliade în casa istoricului italian al religiilor, Ernesto Buonaiuti. Tânărul vizitator e impresionat de locuința acestuia, „invadată” de cărți: „De cum se sfârșesc treptele scării, încep cărțile – consemnează Eliade într-un articol. În rafturi, printre rafturi, pe mese, pe scaune, pe ferestre, pe podele. O odaie, două, trei... *Infolii* legate în pergament, clasicii ecleziastici, nesfârșite manuale englezești, comentarii și ediții germane, tipăriturile Vaticanului, serii de reviste, vrafuri de broșuri, cărți... Și nicidecum acea atmosferă de bibliotecă neaerisită, acea tristețe a tinereții apusă departe de soare, a ochilor lăcrimând departe de iubiri. Nimic sufocant, poruncit, doctoral, livresc, în interiorul năpădit de cărți și luminat de prodigioasa comunicativitate a lui Buonaiuti” (HANDOCA, 1992, 37).

Ernesto Buonaiuti este o personalitate importantă în cultura italiană, Mircea Eliade numindu-l „cel mai important erudit italian în domeniul istoriei religiilor”, deși, după cum precizează Mac Linscott Ricketts, câmpul său de analiză și expertiză se limitează doar la istoria creștinismului (RICKETTS, 2004, 171). În volumele sale, Ernesto Buonaiuti abordează o metodă inedită, nespecifică unui savant, ci, după spusele lui Mircea Eliade, „limba lui e bogată, plină de suc, contorsionată în fraze lungi, încărcată de noțiuni, de sugestii, de culori. [...] Cărțile lui Buonaiuti sunt scrise cu entuziasm” (ELIADE, 2003, 61).

În toate paginile scrise se regăsește erudiția, „o erudiție însuflețită de viziuni și de viață interioară. Faptele istorice nu rămân seci, reci, sterpe, așa cum ni le servesc manualele, sau cum le găsim, schiloade, în texte. Ci se organizează într-o nouă viață. Se colorează” (ELIADE, 2003, 61).

Cu toate acestea, „Buonaiuti e superior celorlalți istorici – Loisy, Harnack, Guignebert, Goguel, toți protestanticizanti – prin faptul că cunoaște experiența mistică. Pentru că crede cu aceeași adorabilă simplitate ca și primii creștini. Fără însă ca această credință, această experiență religioasă – să-l stânjenească în scrutarea erudită a izvoarelor, a textelor. Profunda și palpitanța viață mistică, îmbinată cu nemărginita știință filologic-istorică – îngăduie lui Buonaiuti să împlinească o completă și structurală cunoaștere a creștinismului. Pentru că creștinismul e o realizare pe plan mistic. E o experiență mistică. Nu trebuie judecată, deci cântărită și apreciată sub un unghi raționalist, științific. Nu se poate scrie astfel decât o istorie a evenimentelor. Și nu una a efervescentelor sufletești, a atmosferei creștine, a conflictului lăuntric pe care Cuvântul Galileeanului l-a dezlănțuit în imperiu.

Or, adevărata și imensa prețuire a creștinismului se găsește tocmai în impulsul viguros pe care l-a dat sufletului și valorilor sufletești. E o întrecere, o perfecționare pe planul mistic. Nu poate fi deci evaluat decât pe acest plan. *Obiectivitatea* multor istorici nu e decât *subiectivitate*. Subiectivitatea metodei, a disciplinei istoriei religiilor – care aplică unui fapt mistic măsurători împrumutate din psihologie. O confuzie înspăimântătoare – între o *realitate* și *simptomele exterioare* ale atingerii acestei realități” (ELIADE, 2003, 59-60).

2.3. Raffaella Petazzoni

Unei alte importante personalități în domeniul istoriei religiilor, Raffaella Petazzoni, profesor de istoria religiilor la Roma, Mircea Eliade îi dedică un articol. Dintre operele acestuia, *Religia primitivă în Sardinia* (1912), *Religia lui Zarathustra* (1920), *Religia în vechea Grecia* (1921), *Mistere* (1924), cea mai importantă lucrare a sa, în opinia lui Mircea Eliade, este: *Dio. Formazione e sviluppo del monoteismo nella storia delle religioni* – „Cea dintâi grijă a lui Petazzoni e de a lămuri ce se înțelege prin monoteism și a indica religiile istorice care se pot numi monoteiste. Fără îndoială că din categoria aceasta de fenomene religioase vor trebui excluse toate religiile ce vădesc numai tendințe monoteiste sau un pseudomonoteism” (ELIADE, 2003, 238).

Spre deosebire de ipoteza evoluționistă înaintată de Tylor, conform căreia monoteismul reprezintă „absorbția mai multor divinități omogene într-una singură”, „Petazzoni explică cu totul

altfel formația monoteismului absolut. El nu e rezultatul final al unei evoluții, ci rezultatul imediat al unei revoluții. Prin el, nu se afirmă ființa mai multor zei într-unul singur, ci se neagă toți ceilalți în pofida unuia dintr-înșii” (ELIADE, 2003, 239). Această explicație dată de Raffaele Petazzoni se deosebește mult de explicațiile date de pozitiviștii evoluționiști tylerieni, „nu e raționalistă, liniară, mecanică, ci conformă legilor fenomenului religios, vitală, dinamică, personală” (ELIADE, 2003, 239).

În concluzia articolului său, Mircea Eliade adaugă: „Meritul savantului italian rămâne totuși covârșitor prin faptul că a folosit cel dintâi, în proporții mari, materiale etnologice și materiale istorice, pe care le-a lucrat cu aceeași disciplină a istoriei religiilor. Orientarea pe care a dat-o în studiul originii și evoluției monoteismului e de asemenea perfectă și originală. A statornicit trăsăturile uranice ale divinităților primitive, ale zeilor supremi din religiile politeiste și ale dumnezeilor formațiilor monoteiste. A dovedit caracterul revoluționar al monoteismului absolut. Și, în sfârșit, a adus din nou la lumina istoriei valoarea personală a marilor profeți și conducători de mase” (ELIADE, 2003, 241). Astfel, savantul italian rămâne un reper important în istoria universală a religiilor.

2.4. Vittorio Macchioro

O altă vizită îl surprinde pe Mircea Eliade la Napoli, în casa lui Vittorio Macchioro, profesor universitar, directorul Muzeului Național și autor al unor cărți asupra orfismului.

Primul contact vizual cu acesta îl surprinde pe Mircea Eliade: „Un chip de savant neamț, cu ochii sticlind familiar sub lentile, aproape lipsit de sprâncene, ras proaspăt și chel. Mi-l închipuiam altfel. Cărțile lui aveau preciziunea și culoarea frazei latine cu ritmul specific protestanților anglo-saxoni” (ELIADE, 2003, 201).

În *Memoriile* sale de mai târziu, Mircea Eliade completează cu alte detalii această primă vizită în casa lui Vittorio Macchioro: „...era un bărbat de vreo cincizeci de ani, chel, cu ochelari, vioi și vorbăreț. După ce am discutat articolul critic pe care îl pregăteam, m-a întrebat despre România. I-am vorbit cu entuziasm despre Iorga, despre Pârvan și, în cele din urmă, despre Eminescu și *Miorița*. Macchioro m-a întreținut despre ilustrul său vecin Benedetto Croce, despre «Villa dei Misteri», pe care o considera o capelă orfică (interpretare, de altfel, violent controversată), despre concepțiile lui religioase; mi-a mărturisit că idealul lui de comunitate religioasă îl constituie quakerismul. (Am aflat că prin 1950 se convertise la catolicism, iar după moartea soției lui se retrăsese într-o mănăstire.) Mi-a vorbit mai ales despre neopăgânismul pe care îl reprezenta fascismul, deplângând că biserica nu ia o atitudine fățișă împotriva acestei teribile apostazii.

Evident, am descris într-un articol vizita la Macchioro, redând esențialul convorbirii noastre. N-am uitat nici observațiile lui antifasciste. Cum nu erau decât obiecții ideologice și critice obiective, îmi închipuiam că nu vor supăra pe nimeni. Pe vremea aceea, nu știam ce înseamnă o dictatură. Naivitatea mea avea să-l coste pe Macchioro postul de director al Muzeului. A fost imediat anchetat. Indignat de indiscrețiile mele, Macchioro a declarat că abia mă cunoaște, că n-a spus nimic din tot ce-i puneam eu pe seamă, că, probabil, confuzia a pornit din insuficiența mea cunoaștere a limbii italiene. Asta l-a salvat. Mi-a trimis apoi o scrisoare mâhnită și amară, întrebându-mă cum de l-am putut lovi atât de sălbatic. Asta se petrecea către sfârșitul lui mai, câteva săptămâni după întoarcerea din Italia. Scrisoarea lui Macchioro m-a trezit brusc, speriat, aproape în sudori, așa cum te-ar trezi un trăsnet dintr-un somn adânc. M-am cutremurat când mi-am dat seama de consecințele «sincerității» mele. Dar asta a fost doar începutul. Aducându-mi aminte de scandalul Iorga, de indiscrețiile față de Buonaiuti, mi-am spus că e probabil ceva în destinul meu care mă împinge să jignesc, fără să vreau, tocmai oamenii pe care îi admir și-i iubesc mai mult. Mă întrebam dacă nu e vorba de o stranie demonie, dacă nu cumva sunt blestemat să răsplătesc cu nenoroc pe cei pe care îi iubesc și de care sunt iubit.

Luni de zile m-a urmărit gândul acesta, chiar după ce, în urma unor sfâșietoare scrisori de ale mele și după o lungă tăcere, V. Macchioro mi-a răspuns că «se degajă din rândurile mele o asemenea sinceritate», încât nu poate face altceva decât să mă ierte. Îmi era acum teamă să nu

lovesc pe cei mai buni dintre prieteni, să nu nefericesc femeile de care mă voi îndrăgosti. Cu timpul, m-am lecut de această obsesie că sunt blestemat să rănesc tot ce iubesc; dar incidentul Macchioro n-a fost ultimul în viața mea. Poate că ceea ce socoteam pe atunci «demonie» nu era decât o sinceritate și o obsesie a autenticității împinse până la inconștiență. Cum nu șovăiam niciodată să scriu și să public despre mine tot ce mi se părea că e «autentic» și adevărat, chiar dacă era stânjenitor de indiscret, tot așa, în fața hârtiei albe, nu aveam nicio inhibiție nici față de purtările, gesturile sau gândurile altora. În afară de asta, îmi era peste putință să camuflez, scriind ceea ce credeam eu că e «adevărat» sau «autentic». Pentru că fata lui Macchioro era modestă și sărăcăcios îmbrăcată, mi s-a părut că seamănă cu o «slujnică tânără» – și am scris-o. Nu m-am gândit o clipă că, trimițându-i foiletonul în care vorbeam despre el, Macchioro l-ar fi putut da cuiva să-l traducă (cum s-a și întâmplat de altfel) și că asemănarea cu o «slujnică tânără» i se va părea de-a dreptul jignitoare” (ELIADE, 1991, 138-140). Cu timpul, Mircea Eliade a conștientizat impactul pe care l-au avut notațiile sale, însă regretele erau tardive. Cu toate acestea, i-a fost iertată această „obsesie a autenticității”.

2.5. Alfredo Panzini, Giovanni Gentile și Giovanni Vailati

În alte dintre articolele sale, Mircea Eliade acordă atenție și unor scriitori mai puțin cunoscuți publicului cititor din România interbelică. În această situație se află scrierile lui Alfredo Panzini, Giovanni Gentile și Giovanni Vailati.

Alfredo Panzini este un autor al unor opere cu pronunțat caracter autobiografic, în scrisul său abordând cu o fină ironie teme ale existenței cotidiene din mediul provincial italian. „Alfredo Panzini și-a petrecut viața ca profesor de latină în Milano. Dar nu e un dascăl. Dimpotrivă – s-a afirmat întotdeauna împotriva disciplinei pedante, scolastice, înăbușitoare. Împotriva erudiției seci și a ideilor neînnoite. Împotriva oricărui fapt și a oricărei credințe în care secătuiește viața” (ELIADE 2003, 129). Întreaga valoare a operei sale „se găsește tocmai în *scrisul* său, în structura frazei – vioaie, melodioasă, ritmică, cu flexiuni neașteptate și adorabile. [...] Cărțile panziniene sunt pretexte de a împărtăși senzații, gânduri, stări sufletești. Sunt culegeri de notații, de giuvaeruri estetice, de tonalități, de nuanțe sau de crochiuri. Sunt întotdeauna scrise la persoana I. Și, o bună parte din ele – sub formă de «jurnal»” (ELIADE, 2003, 130). Mircea Eliade îl alătură pe Alfredo Panzini unor importante nume din cultura italiană, precum Unamuno sau Papini. Fiecare dintre aceștia „nu construiesc disciplinat. Ei se dăruiesc cărții și urmăresc pe hârtie jocul sau torentul sau peregrinările cugetului” (ELIADE, 2003, 131).

La un moment dat, chiar Panzini îi mărturisește lui Mircea Eliade faptul că e nemulțumit de lucrările sale: „dintre cărțile mele, nu mă mulțumește nici una. Scriu prea mult! Nenorocirea capitală a vieții mele a fost prima pagină pe care am scris-o. Aceasta am înțeles-o târziu. Eu voiam să fac lumea mai bună. Voiam să influențez cât de cât asupra rețetelor societății, asupra nedreptăților, asupra oamenilor care își fac semenii să sufere. Și nu am izbutit. N-am putut schimba nimic. Oamenii sunt tot atât de răi, de meschini, de vicioși. Iată durerea bătrâneții mele...” (ELIADE, 2003, 176).

Ultima carte a lui Gentile face referire la stilul dificil abordat de scriitorul italian. „Scrisul lui Gentile, – notează Mircea Eliade – ca și cel al lui Croce din *Filozofia dello spirito*, torturează la cea dintâi lectură. Structura frazei e aceea ca a folozofilor idealiști germani, iar vocabularul termenilor concreți, aproape exclus cu desăvârșire. Gândirea lui Gentile se desfășoară, de cele mai multe ori, greoi, masiv, integral” (ELIADE, 2003, 88).

În ciuda acestor „deficiențe”, totuși, trebuie citit cu „luare-aminte”, „Gentile poate ajunge un filozof și un scriitor favorit. Proza lui e suculentă, e bogată în gânduri. Desfășurarea lentă și precisă a argumentării – disciplinează și coordonează spiritul. Lectura unei pagini de Gentile poate ajunge o adevărată voluptate cerebrală...” (ELIADE, 2003, 88).

Giovanni Vailati era un publicist necunoscut în Italia, nu a reprezentat un nume semnificativ în cultura italiană, fiind doar „asistent de geometrie” și „asistent onorific de istoria mecanicii”. Însă, cu toate acestea, scrie Mircea Eliade, „opera lui Vailati păstrează foarte multe pagini ce trebuiesc cetite. [...] Vailati a fost un spirit cu adevărat enciclopedic. Cultura sa se întindea de la începuturile

geometriei eline până la cele din urmă ipoteze din economia politică. Și cu toate acestea nu era un diletant. Nu se mulțumește cu câteva cărți cetite, cu o superficială orientare, cu atâtea goluri ce trebuiau umplute cu imaginația. Vailati avea o mult mai traică știință: întemeiată pe texte, pe izvoare originale, iar nu pe monografiile moderne, pe acele plicticoase și diluate «cărți» care, atunci când nu sunt jalnice compilații, prevestesc spiritul original.

Structura aceasta poligonală a culturii lui Vailati – e vrednică de meditat. Ea rezolvă, de fapt, problema posibilităților enciclopedice în timpurile moderne” (ELIADE, 2003, 189-190).

3. Probleme de cultură românească și italiană

O altă serie de articole scrise în timpul primei excursii în Italia aduc în discuție probleme de cultură românească, dar și italiană. Dezbate într-un articol violent, la adresa unui conațional, lipsa de implicare în propaganda culturală românească.

În vizita sa la Roma, Mircea Eliade îl întâlnește pe Eugen Porn, atașat cultural și de presă al României, „reprezentantul firmei «Frații Porn», [...] reprezentant al Ministerului Agriculturii la Institutul Internațional de Cultură din Roma, corespondent al Agenției «Rador», reprezentant al Băncii Naționale, profesor la Academia Comercială etc.” (ELIADE, 2003, 160). Este revoltat de situația apărută în ce privește propaganda culturală românească, practic inexistentă, în Italia, căci „Dl Eugen Porn n-a publicat niciun articol de propagandă culturală pentru România, deși încasează pentru această funcție mii de lire lunar. Dl Porn doarme, mănâncă și bârfește mult. E tot ce poate face pentru cultura română. La legație, nu vine decât ca să rezolve actele casei Porn. Îndepărtează din juru-i pe toți românii harnici, pricepuți și dornici să realizeze cunoașterea italo-română. E neputincios, incapabil, prezumțios, lingușitor, poftitor de comori, viclean și invidios. De pe urma activității sale culturale – suferă orice român conștient și studios. Porn lingușește sau e lingușit. Acestea sunt singurele raporturi sociale pe care le cunoaște. De aceea, e inexpugnabil. A descălțat pe cutare ministru, a deschis ușa cutărui șef de cabinet, a împrumutat automobilul cutărui profesor celebru, a primit la gară sau a invitat la banchet pe un altul. A cumpărat și a obținut prin adulări simpatia tuturor forțelor diplomatice. E temut – și conștiințele se pleacă în fața acestui creator al unei noi Rome” (ELIADE, 2003, 161).

În *Memoriile* sale, Mircea Eliade explică geneza acestui articol virulent la adresa lui Eugen Porn, lăsându-se influențat și „folosit” de profesorul Claudiu Isopescu. Acesta din urmă voia să ocupe postul lui Porn și nu se înțelegeau prea bine, din acest motiv profesorul i-a expus lui Mircea Eliade fapte care, de fapt, nu erau într-un totul reale. Mac Linscott Ricketts, biograful lui Mircea Eliade, relatează acest incident nefericit: „Tot ce scrisese despre Porn, îi fusese spus de Isopescu și nu era cu totul adevărat. Ca rezultat al articolului pripit scris de Eliade, Porn a fost chemat la București și a fost forțat să se justifice în fața Ministerului de Externe. Eliade și «Cuvântul», în mod aparent, nu au suferit repercusiuni, dar afacerea a fost o lecție serioasă pentru studentul ziarist” (RICKETTS, 2004, 174).

În notele de la sfârșitul volumului *Itinerariu spiritual. Scrieri de tinerețe, 1927*, Mircea Handoca face o scurtă precizare referitoare la acest articol al lui Mircea Eliade la adresa lui Eugeniu Porn: „Faptele incriminate sunt exagerate excesiv. Peste ani, Eliade recunoaște în *Memorii* că acest articol i-a fost inspirat de Claudiu Isopescu, lector de limba română la Universitatea din Roma, aflat în conflict cu atașatul comercial și de presă Eugeniu Porn” (ELIADE, 2003, 430).

În memorialistică, Mircea Eliade precizează împrejurările care l-au determinat să publice articolul: „Ne întovărășea în Fori Romani, pe Via Appia Antica și, în timp ce grupul se strângea în jurul ghidului, Isopescu mă lua deoparte și-mi demonstra că prezența lui Porn înseamnă o adevărată catastrofă pentru propaganda românească. Notam tot ce-mi spunea în carnetul de buzunar. După câteva zile, nu mi-am mai putut stăpâni indignarea și am scris un articol violent și sarcastic *Roma domnului Porn*. Publicat în «Cuvântul», articolul a provocat un adevărat scandal la Direcția Presei și chiar la Ministerul de Externe și Porn a trebuit să vină de urgență la București, să-și apere situația. Mi-am dat seama, mai târziu, când l-am cunoscut mai bine pe înflăcăratul bucovinean, că n-ar fi trebuit să iau de-a bună tot ce-mi spusese. Claudiu Isopescu era certat cu aproape toți colegii și românii din Italia și râvnea de altfel postul lui E. Porn” (ELIADE, 1991, 136).

Acest din urmă articol, precum și cel referitor la Vittorio Macchioro, au stârnit discuții aprinse în cercul intelectualilor români și italieni. Mircea Eliade și-a dat astfel seama că, înainte de a lansa anumite informații, trebuie să le probeze cu fapte concrete. Toate aceste indiscreții le-a pus, mai târziu, pe seama lipsei de experiență a studentului ziarist.

Tot în 1927, în urma acordării unei burse studențești din partea Națiunilor Unite, Mircea Eliade călătorește în Elveția și Austria. Din perioada celor câteva luni petrecute la Geneva datează cele douăsprezece foiletoane ale *Itinerariului spiritual*, un adevărat manifest al „generației tinere”, din care făcea însuși parte. Era „prima generație românească necondiționată în prealabil de un obiectiv istoric de realizat. Ca să nu sombrăm în provincialism cultural sau sterilitate spirituală, trebuia să cunoaștem ce se întâmplă pretutindeni în lume, în zilele noastre” (ELIADE, 1990, 11). Tot din această perioadă benefică pentru studentul Mircea Eliade datează câteva articole și note de călătorie referitoare la peisajele și orașele prin care a trecut: Saint Bernard, Montreaux, Chateau Chillon, Mer de Glace, castelul Fernay etc.

Trimitte la redacția „Cuvântului” câteva reportaje: *Abazzia* (ELIADE, 1984, 108-111; ELIADE, 2003, 247-249), *În Prater după revoluție* (ELIADE, 2003, 249-252), *Geneva* (ELIADE, 2003, 256-259).

O a doua excursie în Italia are loc în anul 1928, în perioada aprilie-iunie, la Roma. Aici, pe lângă vizitele la Vatican, în Orașul Etern, multe dintre ore le petrece la Biblioteca Universității, într-o muncă de cercetare asiduă: „Aș fi vrut să văd tot, să citesc tot, să transcriu tot. Luam note în neștire, neîndurându-mă să las netranscrisă o pagină care știam că nu-mi va mai cădea sub ochi.

Teza mea de licență amenința să devină o istorie comparată a filozofiei Renașterii italiene. În dosare speciale adunam o documentație suplimentară asupra hermetismului și ocultismului, alchimiei și legăturilor cu Orientul. Ce nu plănuiam? Să traduc în românește o culegere de *Fragmente* din Leonardo da Vinci, să comentez *Sonetele* lui Michelangelo, să alcătuiesc o antologie din *Pico della Mirandola*” (ELIADE, 1991, 158-159).

Această activitate febrilă constituia însă doar o parte din aventura lui Eliade în bibliotecile romane. El plănuia să-și completeze mereu și minuțios multitudinea de informații despre India și, în special, despre filozofia indiană, după cum însuși mărturisește.

Mulți ani mai târziu, într-o vizită în Italia, la Florența, Mircea Eliade rememorează acele clipe fericite ale tinereții sale. Notează în *Jurnal*, în septembrie 1957, următoarele rânduri: „Văd și acum, după șaptesprezece ani, biblioteca rămasă în țară și mă apropii, ca în vis, de rafturile în care adunasem textele și cărțile despre Renașterea italiană. Parcă ar fi din nou în fața mea: le pot deschide, le pot răsfoi și regăsesc semnele de lectură și sublinierile făcute cu creionul. [...] Dar de ce să-mi ispitesc melancolia răsfoind în gând dosarele acelea înecate într-un timp și într-un spațiu, ferecate ca într-un cerc magic? Ca orice om care scrie mult, port și eu cu mine câteva cărți care nu vor fi scrise niciodată. Printre ele, o *Istorie a Renașterii italiene*, visată la 20 de ani și, ca atare, plănuită ciclopic, în nu știu câte volume... [...] Îmi aduc aminte că am lucrat la unul din aceste volume toată toamna 1928, până în preziua plecării mele în Indii. Și cu câtă gravitate, în noaptea de 19 noiembrie [...] am strâns toate acele dosare cu note și manuscrise și le-am așezat în ultimul raft al bibliotecii” (ELIADE, 1993, 285). Eliade își făcuse multe planuri, iar manuscrisele sale confirmă acest fapt. Dovadă rămân articolele și notațiile pe această temă.

Concluzie

În drumul reîntoarcerii spre casă, le scrie epistole prietenilor și familiei, descriind traseul călătoriei sale și vizitele la Milano, Veneția, Florența și Verona. Alături de articolele și foiletoanele publicate în urma călătoriei, aceste scrisori constituie un punct de referință în bibliografia eliadescă. „Întâlnirea cu cultura italiană – scrie Ioan Petru Culianu – îi permite tânărului Eliade să se «deschidă astfel unor experiențe culturale atipice în cultura română din acel timp»” (CULIANU, 1995, 137).

Bibliografie

Cărți

- CULIANU, Ioan Petru, *Mircea Eliade*, ediție revăzută și augmentată, traducere de Florin Chirițescu și Dan Petrescu, cu o scrisoare de la Mircea Eliade și o postfață de Sorin Antohi, București, Editura Nemira, 1995;
- ELIADE, Mircea, *Contribuții la Filozofia Renașterii*, texte îngrijite de Constantin Popescu-Cadem, Colecția Capricorn, 1984;
- ELIADE, Mircea, *Itinerariu spiritual. Scrieri de tinerețe, 1927*, îngrijirea ediției și note de Mircea Handoca, București, Editura Humanitas, 2003;
- ELIADE, Mircea, *Jurnal*, volumul I, 1941-1969, ediție îngrijită de Mircea Handoca, București, Editura Humanitas, 1993;
- ELIADE, Mircea, *Jurnal de vacanță*, ediție îngrijită de Mircea Handoca, București, Editura Garamond Internațional, 1995;
- ELIADE, Mircea, *Memorii (1907-1960)*, volumul I, ediție și cuvânt înainte de Mircea Handoca, București, Editura Humanitas, 1991;
- ELIADE, Mircea, *Profetism românesc. I. Itinerariu spiritual. Scrisori către un provincial. Destinul culturii românești*, volum alcătuit și îngrijit de Alexandru V. Diță, București, Editura Roza Vânturilor, 1990;
- HANDOCA, Mircea, *Eliade și Noica. Eseuri, comentarii, evocări*, Cluj-Napoca, Editura, Dacia, 2002;
- HANDOCA, Mircea, *Mircea Eliade. Câteva ipostaze ale unei personalități proteice*, București, Editura Minerva, 1992;
- RICKETTS, Mac Linscott, *Rădăcinile românești ale lui Mircea Eliade, Copilăria și tinerețea (1907-1933)*, volumul I, introducere la prima ediție și prefață la ediția românească de Mac Linscott Ricketts, în românește de Virginia Stănescu și Mihaela Gligor, București, Editura Criterion Publishing, 2004.

Articole (în ordine cronologică)

- ELIADE, Mircea, *Mistica lui Papini*, în „Cuvântul”, an III, nr. 661, 16 ianuarie 1927, pp. 1-2;
- ELIADE, Mircea, *Portrete italiene: Ernesto Buonaiuti*, în „Cuvântul”, an III, nr. 670, 28 ianuarie 1927, pp. 1-2;
- ELIADE, Mircea, *Ultima carte a lui Gentile*, în „Cuvântul”, an III, nr. 687, 28 februarie 1927, p. 2;
- ELIADE, Mircea, *Portrete italiene: Alfredo Panzini*, în „Cuvântul”, an III, nr. 722, 30 martie 1927, pp. 1-2;
- ELIADE, Mircea, *Evadări pascale. Veneția I, II, III*, în „Cuvântul”, an III, nr. 746, 29 aprilie 1927, p. 1; nr. 748, 1 mai 1927, p. 1; nr. 750, 4 mai 1927, pp. 1-2;
- ELIADE, Mircea, *De vorbă cu Giovanni Papini*, în „Universul literar”, nr. 19, 7 mai 1927, pp. 291-292;
- ELIADE, Mircea, *Roma domnului Porn*, în „Cuvântul”, an III, nr. 753, 7 mai 1927, pp. 1-2;
- ELIADE, Mircea, *Jurnal florentin*, în „Cuvântul”, an III, nr. 754, 8 mai 1927, pp. 1-2;
- ELIADE, Mircea, *Roma lui Panzini*, în „Cuvântul”, an III, nr. 762, 19 mai 1927, pp. 1-2;
- ELIADE, Mircea, *La Ernesto Buonaiuti*, în „Cuvântul”, an IV, nr. 1112, 28 mai 1928, p. 1;
- ELIADE, Mircea, *Pretexte. Giovanni Vailati*, în „Cuvântul”, an III, nr. 773, 1 iunie 1927, pp. 1-2;
- ELIADE, Mircea, *Note de drum. Napoli*, în „Cuvântul”, an III, nr. 778, 8 iunie 1927, p. 1;
- ELIADE, Mircea, *Note de drum. Vezuviu-Pompei*, în „Cuvântul”, an III, nr. 782, 12 iunie 1927, p.1;
- ELIADE, Mircea, *O carte despre Dumnezeu*, în „Adevărul literar și artistic”, 7 august 1927, p. 7;
- ELIADE, Mircea, *Reportaje. Abazzia*, în „Cuvântul”, an III, nr. 837, 15 august 1927, pp. 1-2;
- ELIADE, Mircea, *Reportaje. În Prater după revoluție*, în „Cuvântul”, an III, nr. 842, 21 august 1927, pp. 1-2;
- ELIADE, Mircea, *Reportaje. Geneva*, în „Cuvântul”, an III, nr. 850, 30 august 1927, pp. 1-2;
- ELIADE, Mircea, *În loc de „cuvântul înainte al autorului, Itinerariu spiritual: „Tânăra generație”*, în „Cuvântul în exil”, nr. 40-41, septembrie-octombrie 1965, p. 1 și 4.